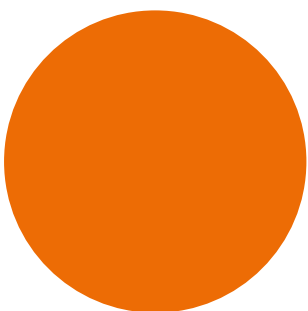
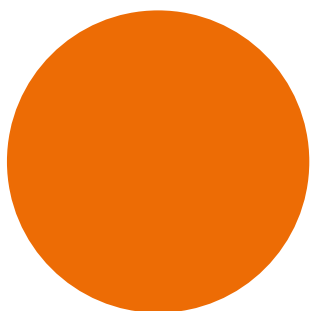
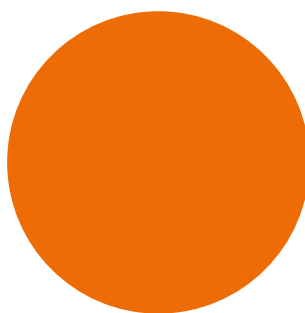
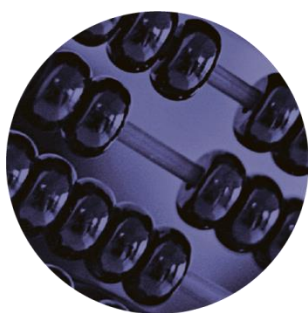
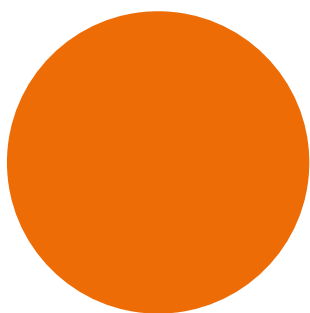


# Financiële opvoeding & het financiële gedrag als volwassene

*Anna van der Schors  
Nina Stierman*





# **Financiële opvoeding & het financiële gedrag als volwassene**

*Nibud, maart 2016*

*Anna van der Schors  
Nina Stierman*

# Inhoudsopgave

<b>INHOUDSOPGAVE</b> .....	<b>4</b>
<b>SAMENVATTING EN CONCLUSIE</b> .....	<b>6</b>
<b>1 INLEIDING</b> .....	<b>9</b>
1.1 Aanleiding.....	9
1.2 Wat zien we in eerder onderzoek? .....	9
1.3 Doel van het onderzoek .....	10
1.4 Financiële jeugd: wat verstaan we daaronder?.....	10
1.5 Het financiële gedrag: waar kijken we naar? .....	10
1.6 Leeswijzer .....	11
<b>2 DE FINANCIËLE JEUGD VAN VOLWASSENEN</b> .....	<b>13</b>
2.1 De financiële jeugd in het algemeen .....	13
2.2 Goed omgaan met geld & de financiële jeugd .....	13
2.3 Voorbeeldgedrag & de financiële jeugd .....	15
2.4 Opgroeien in rijkdom & de financiële jeugd .....	15
<b>3 FINANCIËLE SITUATIE IN HET ALGEMEEN</b> .....	<b>16</b>
3.1 Rondkomen .....	16
3.2 Financiële zelfredzaamheid .....	16
<b>4 RONDKOMEN EN DE FINANCIËLE JEUGD</b> .....	<b>18</b>
4.1 Rondkomen en financiële opvoeding.....	18
4.2 Rondkomen en de financiële achtergrondsituatie .....	19
<b>5 FINANCIËLE ZELFREDZAAMHEID EN FINANCIËLE JEUGD</b> ..	<b>20</b>
5.1 In kaart brengen .....	20
5.2 Verantwoord besteden .....	23
5.3 Vooruitkijken .....	26
<b>LITERATUURLIJST</b> .....	<b>29</b>
<b>BIJLAGE 1 - ONDERZOEKSVERANTWOORDING</b> .....	<b>30</b>
<b>BIJLAGE 2 - ACHTERGRONDKENMERKEN</b> .....	<b>31</b>

<b>BIJLAGE 3 - FINANCIËLE SITUATIE TIJDENS JEUGD</b> .....	<b>32</b>
Zakgeld, kleedgeld en bijbaan .....	32
Financiële opvoeding en financiële huissituatie .....	32
<b>BIJLAGE 4 - FINANCIËLE ZELFREDZAAMHEID</b> .....	<b>38</b>

## Samenvatting en conclusie

Het Nibud wil de financiële zelfredzaamheid van consumenten vergroten, zodat consumenten in staat zijn op zowel korte als lange termijn de financiën in balans te houden. Hierbij vinden we het belangrijk dat ouders hun kinderen leren met geld om te gaan. Naarmate kinderen ouder worden neemt het aantal financiële beslissingen en verantwoordelijkheden toe. Door kinderen en jongeren al vroeg te leren met geld om te gaan, bereiden ouders hen voor op de toekomst waarin zij al deze beslissingen zelfstandig kunnen nemen.

Dit rapport geeft inzicht in hoe de 'financiële jeugd' van een persoon verband houdt met het financiële gedrag en de financiële situatie als volwassene. Dit rapport is een verdieping van het onderzoek *Geldzaken in de praktijk 2015*, waarin 1.444 Nederlanders tussen de 18 en 70 jaar werden ondervraagd. In dit onderzoek zijn ook vragen gesteld over de financiële opvoeding en thuissituatie vroeger.

### De financiële jeugd: de cijfers op een rij

Van alle huidige volwassenen blijkt:

- 79 procent als scholier zakgeld en/of kleedgeld te hebben gekregen van zijn ouders.
- 51 procent als scholier een vaste bijbaan te hebben gehad.
- 82 procent te vinden dat hun ouders hen als kind geleerd hebben om met geld om te gaan.
- 9 procent te vinden dat hun ouders niet met geld om konden gaan, terwijl 77 procent dat (helemaal) niet vindt.
- 13 procent te vinden dat ze in rijkdom zijn opgegroeid. 57 procent vindt dat (helemaal) niet.

Dit rapport laat zien dat er een positieve relatie bestaat tussen de financiële jeugd van consumenten en de mate waarin zij als volwassene kunnen rondkomen en hun financiële gedrag. Met name het voorbeeldgedrag van ouders (of ouders goed met geld konden omgaan) en de financiële opvoeding (of consumenten van hun ouders hebben geleerd met geld om te gaan) spelen een belangrijke rol.

Bij de interpretatie van de resultaten is het belangrijk om er rekening mee te houden dat de bevindingen over de financiële jeugd zijn gebaseerd op de eigen beleving en mening over hun financiële jeugd van de ondervraagden. Het is mogelijk dat degenen die het financieel goed hebben, sneller geneigd zijn aan te geven dat hun ouders hen goed met geld hebben leren omgaan.

## **Jong geleerd, is oud gedaan**

Voor consumenten die aangeven als kind van hun ouders te hebben geleerd met geld om te gaan, geldt dat zij nu als volwassene:

- makkelijker rondkomen.
- hun saldo vaker checken.
- hun uitgaven minimaal 1 keer per jaar op een rij zetten.
- zelf vinden dat ze verantwoord aankoopgedrag vertonen.
- minder betalingsachterstanden en betalingsproblemen hebben.
- verantwoord leengedrag vertonen.
- vaker sparen en ook vaker een spaarrekening met spaargeld hebben.

Hierbij zijn zij vergeleken met degenen die zeggen dat zij niet van hun ouders hebben geleerd met geld om te gaan.

Zo komt 59 procent van hen makkelijk rond, tegen 36 procent van degenen die niet van hun ouders hebben geleerd met geld om te gaan.

Betalingsachterstanden komen twee keer zo vaak voor als men niet van de ouders heeft geleerd met geld om te gaan (61 tegen 29 procent) en betalingsproblemen drie keer zo vaak (48 tegen 15 procent). Met andere woorden, financiële opvoeding loont.

Het 'leren omgaan met geld' is geen vast omkaderd begrip. Het Nibud ziet dit als het totale plaatje, van het bespreken van geldzaken met het kind, uitleg geven over hoe bepaalde geldzaken werken, zaken voordoen, vertellen waar ze op moeten letten, waarschuwen voor valkuilen, adviseren over bepaalde geldzaken, grenzen stellen en aangeven wat wel en niet kan.

Uit eerder onderzoek van het Nibud (Van der Schors & Van der Werf, 2014) blijkt dat ouders als het om geldzaken gaat de belangrijkste leerbron en gesprekspartner zijn voor jongeren, ook na hun 18<sup>e</sup>. De bevindingen uit dit onderzoek benadrukken hoe waardevol dat is.

## **Zakgeld en/of kleedgeld als hulpmiddel binnen de financiële opvoeding**

Er zijn duidelijke verschillen in financieel gedrag tussen consumenten die als scholier periodiek geld van hun ouders kregen en consumenten die dat niet kregen. Echter, op het gebied van 'het in kaart brengen van de financiën' en 'verantwoord besteden' valt het effect van zakgeld en kleedgeld weg, als we ook de invloed van de financiële opvoeding in het algemeen ('mijn ouders hebben mij geleerd met geld om te gaan') meenemen. Het positieve verband tussen de financiële opvoeding en het financiële gedrag van een volwassene blijft zichtbaar.

Het Nibud ziet zakgeld en kleedgeld als 'hulpmiddelen' bij de financiële opvoeding. Het zijn manieren waarop een ouder aan een kind kan leren dat er grenzen zijn aan het beschikbare budget. Het onderzoek bevestigt dat dit relevante middelen zijn om een kind met geld te leren omgaan. Consumenten die vinden dat hun ouders hen geleerd hebben met geld om te gaan, hebben in hun jeugd ook vaker zakgeld gekregen dan degenen die aangeven dat ze niet van hun ouders hebben geleerd met geld om te gaan: 84 tegen 64 procent.

### **Goed voorbeeld, doet goed volgen**

Voor consumenten die vinden dat hun ouders tijdens hun jeugd goed met geld om konden gaan, geldt dat zij als volwassenen:

- makkelijker rond kunnen komen.
- hun saldo vaker checken.
- hun uitgaven vaker minimaal 1 keer per jaar op een rij zetten.
- minder betalingsproblemen hebben.
- verantwoord leengedrag vertonen.

Hierbij is de vergelijking gemaakt met mensen die vinden dat hun ouders niet goed met geld om konden gaan.

Deze bevindingen sluiten aan bij de theorie van Bandura (1986) die stelt dat gedrag wordt aangeleerd door anderen te observeren en na te doen.

Het Nibud begrijpt dat niet alle ouders altijd het gewenste voorbeeldgedrag vertonen als het om geldzaken gaat. Tegelijkertijd is het belangrijk om te beseffen dat het financiële gedrag van de ouders invloed heeft op de volgende generatie. Daarom pleit het Nibud ervoor dat er op scholen aandacht is voor financiële educatie, zodat alle kinderen informatie krijgen over omgaan met geld, reclame, verleidingen en keuzes maken.



# 1 Inleiding

## 1.1 Aanleiding

Alle ouders willen dat hun kinderen opgroeien tot volwassenen die op eigen benen kunnen staan en een goed en gelukkig leven hebben. Grip hebben op geld is daar een belangrijk onderdeel van. Immers, geld op zich maakt niet gelukkig, maar grip op geld wel. En veel beslissingen hebben, direct of indirect, te maken met geld. Het Nibud vindt het dan ook belangrijk dat ouders hun kinderen leren met geld om te gaan. Als kinderen en jongeren van hun ouders leren om hun wensen af te stemmen op het beschikbare budget en leren in te schatten wat wel en niet mogelijk is binnen de eigen financiële ruimte, worden ze voorbereid op een toekomst waarin zij zelfstandig (financiële) beslissingen zullen moeten nemen.

Het Nibud probeert ouders dan ook op verschillende manieren te ondersteunen bij de financiële opvoeding van hun kind(eren).

De vraag is of we in de praktijk ook terug zien dat de financiële opvoeding en de situatie waarin iemand als kind is opgegroeid van invloed is op het uiteindelijke financiële gedrag en de financiële situatie van de volwassene? Heeft een financiële opvoeding inderdaad meerwaarde? En zo ja, op welke manier?

In dit rapport willen we daar meer inzicht in krijgen.

## 1.2 Wat zien we in eerder onderzoek?

Uit een grootschalig (literatuur)onderzoek naar het effect van financiële geletterdheid en educatie van het financiële gedrag (Fernandes et al., 2014) bleek dat het effect van financiële kennis en educatie op het uiteindelijke financiële gedrag heel klein is. Ons inziens zeggen deze bevindingen niet direct iets over het effect van financiële opvoeding thuis op het financiële gedrag, omdat de financiële opvoeding thuis iets anders is dan een aantal lessen op school. Financiële opvoeding is een 'proces' van 18 jaar, dat ook op impliciete manieren zijn invloed kan hebben.

Uit eerder Nibud-onderzoek blijkt dat mensen die van huis uit hebben meegekregen hoe ze met geld om moeten gaan, minder kans hebben op financiële problemen en dat ze makkelijker kunnen rondkomen (Madern & Van der Schors, 2012; Van der Burg & Madern, 2012). Kanttekening hierbij is dat de verschillende aspecten van de financiële opvoeding tegelijkertijd zijn meegenomen.

De vraag is op welke manier iemands achtergrond van invloed is op zijn financiële gedrag als volwassene. Is hetgeen ouders een kind hebben geleerd en meegegeven doorslaggevend? Of is het voorbeeldgedrag bepalend, m.a.w. hoe ouders zelf met geld

omgaan? Of heeft de financiële situatie vroeger thuis zijn weerslag op het financiële gedrag als volwassene?

Uit armoedeonderzoek (Vrooman, 2014) blijkt dat mensen die 25 jaar geleden als kind arm waren, dat als volwassene meestal niet zijn: 93 procent leeft 25 jaar later boven de armoedegrens. Tegelijkertijd geldt wel dat armoede in de kindertijd de kans op armoede als volwassene vergroot, de kans om als volwassene ook in armoede te leven is bijna twee keer zo hoog als bij volwassenen die als kind niet in armoede zijn opgegroeid (7 tegen 4 procent).

De vraag is of de financiële achtergrondsituatie ook van invloed is op de manier waarop men met geld omgaat: het bestedingsgedrag, spaargedrag en leengedrag.

### 1.3 Doel van het onderzoek

Met dit onderzoek willen we inzicht krijgen in hoe de 'financiële jeugd' van een persoon verband houdt met zijn financiële gedrag en financiële situatie tijdens zijn volwassen leven.

Hierbij kijken we naar verschillende elementen van de financiële jeugd en verschillende elementen van het financiële gedrag.

### 1.4 Financiële jeugd: wat verstaan we daaronder?

Onder financiële jeugd verstaan we de financiële opvoeding die een persoon heeft genoten, de financiële situatie die er vroeger thuis was en het financiële voorbeeldgedrag van de ouders. Hierbij willen we specifiek kijken naar wat de samenhang is tussen het financiële gedrag en de volgende elementen:

- Het wel of niet van ouders hebben geleerd om goed met geld om te gaan.
- Het wel of niet ontvangen van geld van ouders tijdens de jeugd (zakgeld en/of kleedgeld).
- Het wel of niet een vast bijbaantje hebben gehad tijdens de middelbare schooltijd.
- Het al dan niet in rijkdom opgegroeid zijn.
- De mate waarin ouders met geld om konden gaan.

### 1.5 Het financiële gedrag: waar kijken we naar?

In december 2015 heeft het Nibud het onderzoek *Geldzaken in de praktijk 2015* naar buiten gebracht. Hierin hebben onderzocht wat de financiële situatie van huishoudens is en hoe consumenten anno 2015 met hun geld omgaan. Dit laatste hebben we onderzocht door te kijken welk percentage van de consumenten de vaardigheden in de praktijk brengt, die horen bij de competenties voor financiële zelfredzaamheid. Meer

over het begrip financiële zelfredzaamheid en de bijbehorende competenties staat in bijlage 4.

In dit rapport kijken we naar iemands financiële situatie en gedrag aan de hand van:

- de mate waarin een huishouden kan rondkomen.
- de mate waarin iemand de vaardigheden uitvoert die horen bij de competentie 'in kaart brengen': wekelijks het saldo controleren, maandelijks de administratie bijwerken en minimaal een keer per jaar de uitgaven op een rij zetten.
- de mate waarin iemand de vaardigheden uitvoert die horen bij de competentie 'verantwoord besteden': verantwoord bestedingsgedrag vertonen, alleen aankopen doen die binnen het budget passen en geen betalingsachterstanden en betalingsproblemen hebben.
- de mate waarin iemand de vaardigheden bij de competentie 'vooruitkijken' uitvoert: geen leningen afsluiten of een lening op een verantwoorde manier afsluiten, sparen en een spaarrekening hebben met spaargeld.

Daarmee is dit onderzoek een verdieping van het onderzoek *Geldzaken in de praktijk 2015*. Dat onderzoek gaf een actueel beeld van de financiële situatie en het financiële gedrag van consumenten. Ook werd daarin gekeken naar de samenhang met sociaal-demografische kenmerken. Maar niet met de samenhang met de financiële opvoeding en de financiële achtergrondsituatie.

## 1.6 Leeswijzer

Dit onderzoek is een verdieping van het onderzoek *Geldzaken in de praktijk 2015*, wat het Nibud in december 2015 naar buiten heeft gebracht.

In dat onderzoek zijn 1.444 Nederlanders tussen de 18 en 70 jaar ondervraagd. Deze groep is representatief voor alle Nederlanders in deze leeftijdscategorie wat betreft leeftijd, geslacht en regio. Degenen die nog geen zelfstandig huishouden voeren, bijvoorbeeld omdat ze (nog) bij ouders in huis wonen, zijn niet meegenomen. Een uitgebreide beschrijving van de onderzoeksopzet staat in bijlage 1. De achtergrondkenmerken van de ondervraagden zijn beschreven in bijlage 2.

## Indeling van het rapport

Dit rapport begint met twee algemene hoofdstukken:

- Hoofdstuk 2 geeft een beeld van de financiële jeugd van de huidige volwassenen.
- In hoofdstuk 3 worden de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek *Geldzaken uit de praktijk 2015* herhaald. Het laat zien in welke mate huishoudens rondkomen en in hoeverre consumenten de vaardigheden die bij de competenties horen, uitvoeren.

Vervolgens gaan we in op hoe de bevindingen uit hoofdstuk 3 verschillen tussen de consumenten met een verschillende financiële jeugd:

- Hoofdstuk 4 gaat in op de samenhang tussen rondkomen en de financiële jeugd.
- Hoofdstuk 5 gaat in op de samenhang tussen de verschillende aspecten van financiële zelfredzaamheid en de financiële opvoeding.

## 2 De financiële jeugd van volwassenen

In dit onderzoek kijken we naar verschillende aspecten van iemands financiële jeugd: of iemand een bijbaantje had, of ouders hun kind(eren) hebben geleerd met geld om te gaan (de financiële opvoeding), de financiële situatie die er vroeger thuis was en het financiële voorbeeldgedrag van de ouders.

Hoe is de financiële jeugd van de huidige volwassenen geweest? En hangen die verschillende aspecten van de financiële jeugd met elkaar samen? Met andere woorden: is er een verband tussen de financiële situatie vroeger thuis, het voorbeeldgedrag van ouders en de financiële opvoeding en het huidige financiële gedrag als volwassene?

### 2.1 De financiële jeugd in het algemeen

Van alle huidige volwassenen blijkt dat:

- 79 procent als scholier periodiek geld van zijn ouders heeft gekregen (zakgeld of kleedgeld).
- 51 procent als scholier een vaste bijbaan heeft gehad.
- 82 procent vindt dat hun ouders hen als kind hebben geleerd om met geld om te gaan.
- 9 procent vindt dat hun ouders niet met geld om konden gaan, terwijl 77 procent dat (helemaal) niet vindt.
- 13 procent vindt dat ze in rijkdom zijn opgegroeid. 57 procent vindt dat (helemaal) niet.

In bijlage 3 staat een uitgebreide beschrijving van deze resultaten.

Het is belangrijk om er rekening mee te houden dat wij uitsluitend hebben kunnen vragen naar de beleving en ervaring van de ondervraagden. Het is dus hun eigen mening en interpretatie over hoe zij financieel zijn opgevoed. Zo kunnen twee personen van wie de ouders hetzelfde verdienden toen zij jong waren, van mening verschillen over of zij in 'rijkdom zijn opgegroeid'.

### 2.2 Goed omgaan met geld & de financiële jeugd

82 procent vindt zelf dat de ouders hen als kind geleerd hebben goed met geld om te gaan.

We hebben als stelling gevraagd of men van zijn ouders geleerd heeft met geld om te gaan, zonder te definiëren wat wij onder 'leren omgaan met geld verstaan'. Het is dus de eigen interpretatie van de ondervraagde. We hebben later ook niet gevraagd wat zij er zelf onder verstaan of op welke manier hun ouders hen hebben geleerd met geld om te gaan.

Ons inziens kunnen ouders hun kinderen op verschillende manieren leren met geld om te gaan: door geldzaken met elkaar te bespreken, door uit te leggen hoe bepaalde geldzaken werken, door zaken voor te doen, door te vertellen waar ze op moeten letten, door te waarschuwen voor valkuilen en door te adviseren over bepaalde geldzaken. Hier hoort ook bij dat ouders grenzen stellen en aangeven wat wel en niet kan en mag.

Tabel 1 laat zien dat de consumenten die vinden dat zij als kind hebben geleerd met geld om te gaan, vaker dan degenen die dit niet vinden:

- geld van de ouders kregen.
- een bijbaan hadden.
- vinden dat hun ouders ook met geld om konden gaan.
- vinden dat ze in rijkdom zijn opgegroeid.

Zo kreeg 84 procent van degenen die van hun ouders geleerd hebben met geld om te gaan, zakgeld en/of kleedgeld, tegen 64 procent van degenen die vinden dat hun ouders hen niet geleerd hebben met geld om te gaan.

Van degenen die van hun ouders geleerd hebben met geld om te gaan vindt 90 procent dat de ouders met geld om konden gaan. Dit vindt 38 procent van degenen die van mening zijn dat de ouders hen niet geleerd hebben met geld om te gaan.

Tabel 1: Percentage consumenten dat geld van ouders kreeg, een vaste bijbaan had, ouders had die met geld om konden gaan en die in rijkdom zijn opgegroeid, naar financiële jeugd (n=1.444)

	Niet geleerd met geld om te gaan %	Wel geleerd met geld om te gaan %
Geld van ouders gekregen	64	84
Vaste bijbaan gehad	50	54
Ouders die met geld om konden gaan	38	90
In rijkdom opgegroeid	8	15

## 2.3 Voorbeeldgedrag & de financiële jeugd

Van de consumenten vindt 9 procent dat hun ouders niet met geld om konden gaan. Ruim driekwart (77 procent) vindt juist wel dat hun ouders met geld om konden gaan.

In tabel 2 is te zien dat de consumenten, die vinden dat hun ouders vroeger met geld konden omgaan, vaker dan degenen die dat niet vinden:

- geld van de ouders kregen.
- een bijbaan hadden.
- vinden dat hun ouders ook met geld om konden gaan.
- vinden dat ze in rijkdom zijn opgegroeid.

Zo kreeg 84 procent van degenen die vinden dat hun ouders met geld om konden gaan, zakgeld en/of kleedgeld, tegen 65 procent van degenen die vinden dat hun ouders niet met geld om konden gaan.

Tabel 2: Consumenten die vinden dat hun ouders met geld konden omgaan (n=1.444)

	Ouders konden niet met geld omgaan %	Ouders konden met geld omgaan %
Geld van ouders gekregen	65	84
Vaste bijbaan gehad	54	54
Ouders die met geld om konden gaan	40	84
In rijkdom opgegroeid	31	13

## 2.4 Opgroeien in rijkdom & de financiële jeugd

Tenslotte gaf 13 procent van de ondervraagde consumenten aan in rijkdom te zijn opgegroeid. Van deze groep consumenten, die in rijkdom zijn opgegroeid, geeft:

- 59 procent aan vroeger een vaste bijbaan te hebben gehad tegenover 50 procent van degenen die niet in rijkdom zijn opgegroeid.

- 87 procent aan geld van hun ouders te hebben gekregen tegenover 76 procent van de mensen die niet in rijkdom zijn opgegroeid

### 3 Financiële situatie in het algemeen

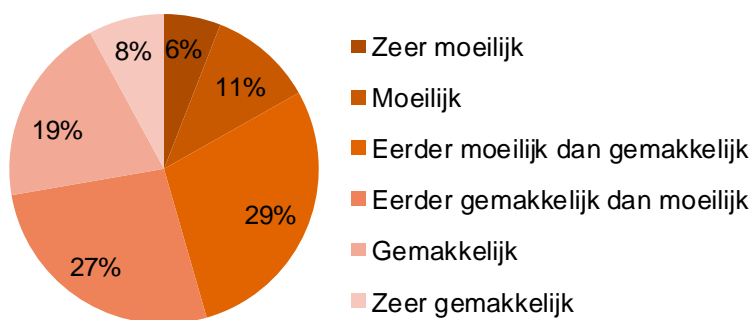
Het Nibud definieert mensen als financieel zelfredzaam wanneer zij weloverwogen zodanige keuzes maken dat hun financiën op zowel korte als lange termijn in balans zijn. De vraag is in hoeverre de financiële opvoeding en de financiële thuissituatie vroeger hierop van invloed zijn.

Voordat we hierop ingaan, geven we eerst een algemeen beeld van hoe makkelijk huishoudens in Nederland rondkomen en in hoeverre zij de vaardigheden, die horen bij de competenties om financieel zelfredzaam te zijn, in de praktijk brengen.

#### 3.1 Rondkomen

Figuur 1 laat zien hoe huishoudens nu rondkomen, in categorieën van 'zeer moeilijk' tot 'zeer gemakkelijk'. Het merendeel van de huishoudens is in staat inkomsten en uitgaven in balans te houden. De overige 45 procent van de ondervraagden geeft aan dat hun huishouden 'zeer moeilijk' tot 'eerder moeilijk dan gemakkelijk' rondkomt. 17 procent komt (zeer) moeilijk rond.

Figuur 1: Rondkomen (n=1.444)



#### 3.2 Financiële zelfredzaamheid

Hieronder is voor de drie kerncompetenties van financiële zelfredzaamheid gekeken naar welk percentage van de consumenten de vaardigheden die horen bij deze



competenties in de praktijk brengt.

Tabel 3 laat zien dat in 2015:

- driekwart van de consumenten minimaal 1 keer per week zijn saldo controleert en 55 procent minimaal 1 keer per jaar zijn uitgaven op een rij zet.
- 22 procent van de consumenten onverantwoord aankoopgedrag vertoont en 20 procent betalingsproblemen heeft.
- 80 procent van de consumenten spaart en/of een spaarrekening met spaargeld heeft.

### 3.2.1 Wie vertoont het gedrag behorende bij de competenties?

Tabel 3: Mate waarin consumenten bepaalde competenties uitvoeren, in 2015 (n=1.378)

	%
<b>Competentie 1: in kaart brengen</b>	
Bekijkt wekelijks het banksaldo	76
Werkt minimaal 1x per maand zijn administratie bij	89
Zet minimaal 1x per jaar zijn uitgaven op een rij	55
<b>Competentie 2: Verantwoord besteden</b>	
Verantwoord aankoopgedrag (subjectieve beleving)	78
Geen betalingsproblemen	81
Men koopt <i>geen</i> producten als men daar geen geld voor heeft	82
<b>Competentie 3: Vooruitkijken</b>	
Verantwoord leengedrag (geen lening of men heeft gelet op de betaalbaarheid van de aflossing)	69
Men spaart	81
Men heeft een spaarrekening en spaargeld	80

Degenen die moeilijk rondkomen houden vaker dan gemiddeld hun uitgaven bij: 64 procent van hen, tegen 55 procent gemiddeld. Zij lijken daarmee bewust bezig om overzicht te houden over hun uitgaven.

## 4 Rondkomen en de financiële jeugd

Uit hoofdstuk 3 bleek dat circa 55 procent van de huishoudens in staat is om inkomsten en uitgaven in balans te houden, zodat ze geen problemen ervaren om rond te komen. De overige 45 procent komt in meer of mindere mate moeilijk rond. In dit hoofdstuk wordt gekeken hoe de financiële jeugd van mensen samenhangt met het later kunnen rondkomen.

Uit het onderzoek *Geldzaken in de praktijk 2015* bleek dat bepaalde huishoudens makkelijker dan gemiddeld kunnen rondkomen en andere huishoudens juist moeilijker. Om hiermee rekening te houden, hebben we in de analyses tegelijkertijd allerlei kenmerken meegenomen die ermee kunnen samenhangen of een huishouden wel of niet kan rondkomen. Naast de diverse aspecten van de financiële jeugd, zijn dit verschillende sociaal-demografische kenmerken: het (huidige) inkomen, gezinssituatie, leeftijd, dagactiviteit (werkend, uitkering, gepensioneerd), opleidingsniveau en woonsituatie.

Uit dit hoofdstuk blijkt dat niet alleen sociaal-demografische kenmerken van een huishouden, zoals inkomen, leeftijd en woonsituatie, verband houden met hoe makkelijk een huishouden kan rondkomen. De financiële jeugd speelt daarnaast een belangrijke rol bij hoe moeilijk of makkelijk mensen kunnen rondkomen. Zowel de financiële opvoeding als het voorbeeldgedrag hebben hier invloed op.

### 4.1 Rondkomen en financiële opvoeding

Consumenten die als kind van hun ouders hebben geleerd met geld om te gaan, komen als volwassenen makkelijker rond dan degenen die zeggen dat hun ouders hen niet hebben geleerd met geld om te gaan: 59 tegen 36 procent.

Of men een periodieke bijdrage van de ouders kreeg als kind (zakgeld en/of kleedgeld) en/of een vaste bijbaan had, hangt niet samen met of men als volwassene kan rondkomen. In tabel 4 zijn wel verschillen te zien tussen consumenten die wel en niet geld van hun ouders kregen en/of een vaste bijbaan hadden. Deze verschillen zijn echter niet meer aanwezig als er ook rekening wordt gehouden met andere (sociaal-demografische) kenmerken.

Tabel 4: Percentage huishoudens dat rondkomt (gemiddeld 54%), naar wijze van financiële opvoeding

		%
Van ouders geleerd met geld om te gaan	Wel	<b>59</b>
	Niet	<b>36</b>
Geld van ouders gekregen	Wel	<b>56</b>
	Niet	<b>44</b>
Vaste bijbaan gehad	Wel	<b>57</b>
	Niet	<b>50</b>

## 4.2 Rondkomen en de financiële achtergrondsituatie

Ook de financiële achtergrondsituatie van een consument is van invloed op of iemand op dit moment wel of niet kan rondkomen: consumenten die vinden dat hun ouders met geld om konden gaan, komen als volwassenen zelf makkelijker rond dan degenen die vinden dat hun ouders niet met geld om konden gaan.

Of men is opgegroeid in rijkdom hangt niet samen met of men als volwassene kan rondkomen. In tabel 5 zijn wel verschillen te zien tussen consumenten die wel en niet in rijkdom zijn opgegroeid. Maar deze verschillen zijn niet meer aanwezig als ook rekening wordt gehouden met andere (sociaal-demografische) kenmerken.

Tabel 5: Percentage huishoudens dat rondkomt (gemiddeld 54%), naar kenmerken van de financiële achtergrondsituatie

		%
In hoeverre ouders met geld om konden gaan	Wel	<b>38</b>
	Niet	<b>58</b>
In hoeverre men in rijkdom is opgegroeid	Wel	<b>62</b>
	Niet	<b>48</b>

## 5 Financiële zelfredzaamheid en de financiële jeugd

In hoofdstuk 3 zagen we dat in 2015 van alle consumenten:

- driekwart minimaal 1 keer per week zijn saldo controleert en 55 procent minimaal 1 keer per jaar zijn uitgaven op een rij zet.
- 22 procent onverantwoord aankoopgedrag vertoont en 20 procent betalingsproblemen heeft.
- 80 procent spaart en/of een spaarrekening met spaargeld heeft.

In dit hoofdstuk wordt gekeken of er een verband bestaat tussen het uitvoeren van de competenties van financiële zelfredzaamheid en de financiële jeugd. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de drie competentiegebieden van financiële zelfredzaamheid en de bijbehorende vaardigheden: in kaart brengen van de financiën, verantwoord besteden en vooruitkijken.

Net als in hoofdstuk 4 nemen we in de analyses niet alleen de diverse aspecten van de financiële jeugd mee. We houden ook rekening met de verschillende sociaal-demografische kenmerken: het (huidige) inkomen, gezinssituatie, leeftijd, dagactiviteit (werkend, uitkering, gepensioneerd), opleidingsniveau en woonsituatie.

Uit dit hoofdstuk blijkt dat de financiële jeugd positief samenhangt met de mate waarin iemand zijn financiën in kaart brengt en verantwoord bestedingsgedrag vertoont. Met name het voorbeeldgedrag van de ouders (of ouders goed met geld konden omgaan) en de financiële opvoeding (of iemand van zijn ouders heeft geleerd met geld om te gaan) spelen een belangrijke rol. Ook op het spaargedrag heeft de financiële opvoeding een grote invloed, vooral of iemand in zijn jeugd geld van zijn ouders heeft gekregen.

### 5.1 In kaart brengen

#### 5.1.1 Wekelijks het saldo checken

De financiële jeugd is op verschillende manieren bepalend of iemand wekelijks het saldo controleert. De kans dat consumenten wekelijks hun saldo controleren, is groter als:

- ouders hen als kind hebben geleerd goed met geld om te gaan: 77 procent tegen 72 procent van de consumenten die dat niet hebben geleerd.
- zij vinden dat hun ouders met geld om konden gaan: 83 procent, tegen 76 procent van degenen van wie de ouders niet goed met geld om konden gaan.

- zij vroeger een bijbaan hadden: 80 procent, tegen 72 procent die dat niet hadden.

Of ze als kind een bijdrage van de ouders kregen (zakgeld en/of kleedgeld) hangt niet samen met of ze wekelijks het saldo checken. In tabel 6 zijn wel verschillen te zien tussen consumenten die wel en niet geld van de ouders kregen. Dit effect valt weg als er ook rekening wordt gehouden met andere (sociaal-demografische) kenmerken.

Tabel 6: Percentage huishoudens dat wekelijks het saldo checkt (gemiddeld 76%), naar kenmerken van de financiële opvoeding en financiële achtergrondsituatie

		%
Van ouders geleerd met geld met geld om te gaan	Wel	77
	Niet	72
Geld van ouders gekregen	Wel	77
	Niet	72
Vaste bijbaan gehad	Wel	80
	Niet	72
In hoeverre ouders met geld om konden gaan	Wel	83
	Niet	76
In hoeverre men in rijkdom is opgegroeid	Wel	73
	Niet	77

### 5.1.2 Maandelijks de administratie bijwerken

Er zijn geen duidelijke verschillen tussen het wel of niet bijwerken van de administratie en de financiële opvoeding en de thuissituatie die men heeft gehad. Met andere woorden: of ze van hun ouders geleerd hebben om met geld om te gaan, of ze geld van hun ouders hebben gekregen, of ze een bijbaan hebben gehad, in hoeverre ouders zelf met geld konden omgaan en in hoeverre iemand is opgegroeid in rijkdom, is allemaal niet van invloed op of consumenten als ze volwassen zijn hun administratie maandelijks bijwerken.

### 5.1.3 Jaarlijks uitgaven op een rij zetten

Er zijn twee kenmerken van de financiële jeugd die samenhangen met of consumenten minimaal één keer per jaar hun uitgaven op een rij zetten:

- Of men een vaste bijbaan heeft gehad: degenen die dit wel hadden, zetten vaker jaarlijks hun uitgaven op een rij: 58 procent tegen 51 procent van de consumenten die vroeger geen bijbaan hebben gehad.
- Of de ouders met geld om konden gaan: 70 procent van degenen die vinden dat hun ouders met geld om konden gaan, zet de uitgaven jaarlijks op een rij, tegen 53 procent van degenen die vinden dat hun ouders niet met geld om konden gaan.

Consumenten die vinden dat ze van hun ouders hebben geleerd met geld om te gaan, zetten niet vaker of minder vaak dan één keer per jaar de uitgaven op een rij.

Tabel 7: Percentage huishoudens dat minimaal één keer per jaar zijn uitgaven op een rij zet (gemiddeld 55%), naar kenmerken van de financiële opvoeding en financiële achtergrondsituatie

		%
Van ouders geleerd met geld met geld om te gaan	Wel	55
	Niet	64
Geld van ouders gekregen	Wel	55
	Niet	55
Vaste bijbaan gehad	Wel	<b>58</b>
	Niet	<b>51</b>
In hoeverre ouders met geld om konden gaan	Wel	<b>70</b>
	Niet	<b>53</b>
In hoeverre men in rijkdom is opgegroeid	Wel	59
	Niet	56

## 5.2 Verantwoord besteden

### 5.2.1 Verantwoord aankoopgedrag

Consumenten die van hun ouders hebben geleerd goed met geld om te gaan, vinden zelf dat ze hun aankopen verantwoorder doen dan de consumenten die niet van hun ouders hebben geleerd goed met geld om te gaan: 82 tegen 70 procent.

Of consumenten als kind een bijdrage van de ouders kregen hangt niet samen met of ze vinden dat hun aankoopgedrag verantwoord is. In tabel 8 zijn wel verschillen te zien tussen consumenten die wel en niet geld van hun ouders kregen. Deze verschillen zijn echter niet meer aanwezig als ook rekening wordt gehouden met andere (sociaal-demografische) kenmerken.

Tabel 8: Percentage huishoudens met verantwoord aankoopgedrag (subjectieve beleving) (gemiddeld 79%), naar kenmerken van de financiële opvoeding en financiële achtergrondsituatie

		%
Van ouders geleerd met geld met geld om te gaan	Wel	82
	Niet	70
Geld van ouders gekregen	Wel	80
	Niet	71
Vaste bijbaan gehad	Wel	80
	Niet	77
In hoeverre ouders met geld om konden gaan	Wel	81
	Niet	79
In hoeverre men in rijkdom is opgegroeid	Wel	81
	Niet	80

### 5.2.2 Op=op

De financiële jeugd hangt op verschillende manieren samen met of consumenten producten kopen als zij daar eigenlijk geen geld voor hebben. De kans dat mensen aangeven *nooit* producten te kopen als ze daar geen geld voor hebben, is groter als:

- hun ouders hen hebben geleerd goed met geld om te gaan: 87 procent, tegen 63 procent van de consumenten die dat niet hebben geleerd.
- ze vinden dat hun ouders met geld om konden gaan: 78 procent, tegen 58 procent van degenen van wie ouders niet goed met geld om konden gaan.

Tabel 9: Percentage huishoudens dat *geen* producten koopt als ze daar geen geld voor hebben (gemiddeld 82%), naar kenmerken van de financiële opvoeding en financiële achtergrondsituatie

		%
Van ouders geleerd met geld met geld om te gaan	Wel	87
	Niet	63
Geld van ouders gekregen	Wel	83
	Niet	81
Vaste bijbaan gehad	Wel	81
	Niet	85
In hoeverre ouders met geld om konden gaan	Wel	87
	Niet	58
In hoeverre men in rijkdom is opgegroeid	Wel	82
	Niet	81



### 5.2.3 Betalingsachterstanden & betalingsproblemen

Tabel 10 geeft weer welk percentage consumenten de afgelopen 12 maanden met betalingsachterstanden<sup>1</sup> te maken heeft gehad, naar verschillende kenmerken van de financiële jeugd.

Naast betalingsachterstanden kijken we naar betalingsproblemen. Niet elke betalingsachterstand is een probleem. In totaal heeft 35 procent de afgelopen 12 maanden met betalingsachterstanden te maken gehad en 21 procent met betalingsproblemen. Het gaat dan om herhaaldelijke betalingsachterstanden van ernstige aard. Tabel 10 laat ook zien hoeveel consumenten betalingsproblemen hebben gehad.

Tabel 10: Percentage huishoudens met betalingsachterstanden (gemiddeld 35%) en betalingsproblemen (gemiddeld 21%), naar kenmerken van de financiële opvoeding en financiële achtergrondsituatie

		Betalingsachterstanden	Betalingsproblemen
		%	%
Van ouders geleerd met geld met geld om te gaan	Wel	29	15
	Niet	61	48
Geld van ouders gekregen	Wel	34	19
	Niet	43	32
Vaste bijbaan gehad	Wel	35	21
	Niet	35	20
In hoeverre ouders met geld om konden gaan	Wel	31	15
	Niet	56	46
In hoeverre men in rijkdom is opgegroeid	Wel	36	21
	Niet	38	28

<sup>1</sup> Bij betalingsachterstanden hebben we gekeken naar 10 verschillende soorten gebeurtenissen die men het afgelopen jaar één of meerdere keren heeft meegemaakt. De drie meest voorkomende betalingsachterstanden zijn: rekeningen te laat betaald, een aanmaning ontvangen, geen geld meer kunnen opnemen/niet kunnen pinnen.

Naast diverse sociaal-demografische kenmerken (zie daarvoor *Geldzaken in de praktijk 2015*) hebben consumenten met een bepaalde financiële jeugd meer kans op betalingsproblemen:

- Consumenten die niet van hun ouders geleerd hebben met geld om te gaan.
- Consumenten die vinden dat hun ouders niet met geld om konden gaan.

Consumenten die van hun ouders geleerd hebben met geld om te gaan, hebben minder kans op betalingsproblemen en ook minder kans op betalingsachterstanden dan consumenten die dat vroeger niet hebben geleerd:

- 29 procent kans op betalingsachterstanden, tegen 61 procent.
- 15 procent kans op betalingsproblemen, tegen 41 procent.

Van de consumenten die vinden dat hun ouders niet met geld om konden gaan, heeft 46 procent betalingsproblemen, tegen 15 procent van degenen van wie de ouders wel met geld om konden gaan. In tabel 10 lijkt er ook een verschil te bestaan in de aanwezigheid van betalingsachterstanden. Het effect van het voorbeeldgedrag van ouders valt echter weg, als we alle mogelijke kenmerken die van invloed zijn tegelijkertijd meenemen in de analyse.

Of consumenten als kind een bijdrage van de ouders kregen en/of een bijbaan hadden hangt niet samen met de aanwezigheid van betalingsachterstanden en betalingsproblemen. Er is in tabel 10 wel een verschil te zien tussen consumenten die wel en niet geld van de ouders kregen. Deze verschillen zijn echter niet meer aanwezig als er ook rekening wordt gehouden met andere (sociaal-demografische) kenmerken.

## 5.3 Vooruitkijken

### 5.3.1 Verantwoord leengedrag

Naast de leeftijd en de gezinssituatie, hangt ook de financiële jeugd op verschillende manieren samen met de kans dat een consument verantwoord leengedrag<sup>2</sup> vertoont.

Die kans is groter als:

- de ouders iemand hebben geleerd goed met geld om te gaan: 75 procent, tegen 55 procent van de consumenten die dat niet hebben geleerd.
- Consumenten vinden dat hun ouders met geld om konden gaan: 75 procent, tegen 57 procent van degenen van wie ouders niet goed met geld om konden gaan.

---

<sup>2</sup> Onder verantwoord leengedrag verstaan we: geen lening hebben of een lening hebben afgesloten waarbij gelet is op de betaalbaarheid van de aflossing.

Tabel 11: Percentage huishoudens dat verantwoord leengedrag vertoont (gemiddeld 69%), naar kenmerken van de financiële opvoeding en financiële achtergrondsituatie

		%
Van ouders geleerd met geld met geld om te gaan	Wel	<b>75</b>
	Niet	<b>55</b>
Geld van ouders gekregen	Wel	70
	Niet	64
Vaste bijbaan gehad	Wel	68
	Niet	71
In hoeverre ouders met geld om konden gaan	Wel	<b>72</b>
	Niet	<b>57</b>
In hoeverre men in rijkdom is opgegroeid	Wel	70
	Niet	70

### 5.3.2 Spaargedrag

Verschillende sociaal-demografische kenmerken hebben invloed op het spaargedrag van huishoudens (zie *Geldzaken in de praktijk 2015*). Daarnaast blijkt ook de financiële opvoeding samen te hangen met óf consumenten sparen en of ze een spaarrekening hebben waar spaargeld op staat.

Consumenten die van hun ouders hebben geleerd met geld om te gaan:

- sparen vaker: 84 procent, tegen 69 procent.
- hebben vaker een spaarrekening met spaargeld: 84 procent, tegen 60 procent.

Daarnaast is te zien dat, rekening houdend met dit effect van financiële opvoeding, consumenten die zakgeld en/of kleedgeld kregen van hun ouders, positiever spaargedrag vertonen. Degenen die vroeger geld van hun ouders kregen:

- sparen vaker: 84 procent, tegen 72 procent.
- hebben vaker een spaarrekening met spaargeld: 83 procent, tegen 68 procent.

Of consumenten een vaste bijbaan hadden, in hoeverre hun ouders met geld konden omgaan en of ze in rijkdom zijn opgegroeid, hangt niet samen met of ze sparen en/of een spaarrekening met spaargeld hebben. In tabel 12 zijn wel verschillen te zien tussen deze consumenten. Deze verschillen zijn echter niet meer aanwezig als alle (sociaal-demografische) kenmerken tegelijkertijd worden meegenomen in de analyse.

Tabel 12: Percentage huishoudens dat spaart (gemiddeld 81%) en een spaarrekening heeft met spaargeld (gemiddeld 80%), naar kenmerken van de financiële opvoeding en financiële achtergrondsituatie

		Huishoudens die sparen	Huishoudens met spaarrekening én spaargeld
		%	%
Van ouders geleerd met geld met geld om te gaan	Wel	84	84
	Niet	69	60
Geld van ouders gekregen	Wel	84	83
	Niet	72	68
Vaste bijbaan gehad	Wel	84	83
	Niet	78	77
In hoeverre ouders met geld om konden gaan	Wel	83	84
	Niet	75	68
In hoeverre men in rijkdom is opgegroeid	Wel	79	77
	Niet	82	82

## Literatuurlijst

Fernandes, D., Lynch Jr, J. G., & Netemeyer, R. G. (2014). Financial literacy, financial education, and downstream financial behaviors. *Management Science*, 60(8), 1861-1883.]

Nibud (2012). *Goed omgaan met geld; Achtergronden bij de competenties voor financiële zelfredzaamheid*. Utrecht: Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting.

Madern, T., & Burg, D. van der (2012). *Geldzaken in de praktijk*. Utrecht: Nibud.

Madern, T., & Schors, A. van der (2012). *Kans op financiële problemen*. Utrecht: Nibud.

Schors, A. van der, & Werf, M. van der (2014) *Jongeren & geld*. Utrecht: Nibud.

Schors, A. van der, Werf, M. van der, & Schonewille, G (2015). *Geldzaken in de praktijk*. Utrecht: Nibud.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall, Inc.

Vrooman, J.C., Hoff, S., Otten, F., & Bow, W. (2014). *Armoedesignalement*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

# Bijlage 1 - Onderzoeksverantwoording

## Doelgroep

- Nederlanders in de leeftijd van 18 tot en met 70 jaar.
- Het gaat om zowel werkenden (in loondienst of als zzp'er) als uitkeringsgerechtigden, gepensioneerden en andere niet-werkenden.
- Alleen zelfstandige huishoudens zijn meegenomen.

## Netto steekproef

- 1.444 respondenten.
- De netto steekproef is representatief voor Nederlanders in de leeftijd van 18 tot en met 70 jaar. Het onderzoek is representatief qua leeftijd, geslacht en Nielsen regio.

## Werving respondenten

- Online vragenlijst via het panel van SSI ([www.surveysampling.com](http://www.surveysampling.com)).

## Veldwerkperiode

30 juni tot en met 10 juli 2015

## Bijlage 2 - Achtergrondkenmerken

In tabel 13 worden de achtergrondvariabelen van de consumenten gepresenteerd die een indruk geven van de populatie. In het rapport worden de te verklaren variabelen besproken aan de hand van deze variabelen.

Tabel 12: Achtergrondkenmerken respondenten (n=1.444)

	Totaal %		Totaal %
<b>Geslacht</b>		<b>Inkomensniveau*</b>	
Man	49	Minder dan € 1.750	37
Vrouw	51	€ 1.751 - € 2.750	30
		Meer dan € 2.750	33
<b>Leeftijd</b>		<b>Dagactiviteit</b>	
18 t/m 34 jaar	23	Werkend	55
35 t/m 44 jaar	21	Uitkeringsgerechtigd (bijstand/arbeidsongeschikt/ werkloos)	17
45 t/m 54 jaar	22	Gepensioneerd	12
55 t/m 64 jaar	22	Overig niet-werkend	16
65-plussers	12		
<b>Huishoudtype</b>		<b>Woning</b>	
Alleenstaand	27	Huurwoning	41
Alleenstaande ouder	5	Koopwoning	59
Paar	37		
Paar met kinderen	28	<b>Opleidingsniveau</b>	
Met een of meerdere huisgenoten	3	Laag	25
Anders	<1	Midden	37
		Hoog	38

\* Het gaat hier om het netto inkomen van de ondervraagde en zijn/haar eventuele partner.

## Bijlage 3 - Financiële situatie tijdens jeugd

### Zakgeld, kleedgeld en bijbaan

Tabel 14: Financiële opvoeding (n=1.444)

Als scholier...	Ja %	Nee %	Weet ik niet %
kreeg ik geld van mijn ouders (zakgeld en/of kleedgeld)	79	20	-
had ik een vaste bijbaan	51	47	2
werkte ik in de zomervakanties	70	28	2

### Financiële opvoeding en financiële huissituatie

Tabel 15: Financiële opvoeding en financiële huissituatie (n=1.444)

	Helemaal oneens %	Oneens %	Niet eens, niet oneens %	Eens %	Helemaal eens %
Mijn ouder(s) hebben mij geleerd goed met geld om te gaan	4	6	18	43	29
Mijn ouder(s) konden niet met geld omgaan	46	31	14	6	3
Mijn ouder(s) en ik denken hetzelfde over hoe je met geld zou moeten omgaan	5	9	27	42	17
Ik ben opgegroeid in rijkdom	25	32	30	11	2



Tabel 16: Samenhang tussen of je ouders je hebben geleerd goed met geld om te gaan en achtergrond kenmerken (n=1.444)

	Niet %	Wel %	Totaal %		Niet %	Wel %	Totaal %
<b>Geslacht</b>				<b>Inkomensniveau*</b>			
Man	47	49	49	Minder dan € 1.750	<b>50</b>	<b>35</b>	37
Vrouw	53	51	51	€ 1.751 - € 2.750	<b>21</b>	<b>32</b>	30
				Meer dan € 2.750	30	34	33
<b>Leeftijd</b>				<b>Dagactiviteit</b>			
18 t/m 34 jaar	25	22	23	Werkend in loondienst	48	48	49
35 t/m 44 jaar	27	20	21	Werkend als zzp-er	4	6	6
45 t/m 54 jaar	22	21	22	Uitkeringsgerechtigd (bijstand/arbeidsongeschikt/ werkloos)	<b>28</b>	<b>15</b>	<b>17</b>
55 t/m 64 jaar	21	<b>24</b>	22	Gepensioneerd	<b>4</b>	<b>13</b>	<b>12</b>
65-plussers	<b>6</b>	13	12	Overig niet-werkend	16	16	16
<b>Huishoudtype</b>				<b>Woning</b>			
Alleenstaand	<b>38</b>	26	27	Huurwoning	<b>60</b>	<b>37</b>	41
Alleenstaande ouder	6	5	5	Koopwoning	<b>40</b>	<b>50</b>	59
Paar	31	38	37				
Paar met kinderen	22	28	28	<b>Opleidingsniveau</b>			
				Laag	31	<b>23</b>	25
				Midden	44	36	37
				Hoog	<b>26</b>	<b>41</b>	38

\* Het gaat hier om het netto inkomen van de ondervraagde en zijn/haar eventuele partner.

Tabel 17: Samenhang tussen of je geld hebt gekregen van je ouders en achtergrond kenmerken (n=1.444)

	Niet %	Wel %	Totaal %		Niet %	Wel %	Totaal %
<b>Geslacht</b>				<b>Inkomensniveau*</b>			
Man	51	49	49	Minder dan € 1.750	<b>44</b>	<b>35</b>	37
Vrouw	49	51	51	€ 1.751 - € 2.750	27	31	30
				Meer dan € 2.750	30	34	33
<b>Leeftijd</b>				<b>Dagactiviteit</b>			
18 t/m 34 jaar	20	23	22	Werkend in loondienst	<b>41</b>	<b>52</b>	<b>50</b>
35 t/m 44 jaar	<b>15</b>	<b>23</b>	21	Werkend als zzp-er	6	6	6
45 t/m 54 jaar	22	22	22	Uitkeringsgerechtigd (bijstand/arbeidsongeschikt/ werkloos)	20	16	17
55 t/m 64 jaar	24	22	22	Gepensioneerd	<b>19</b>	<b>10</b>	<b>12</b>
65-plussers	<b>20</b>	<b>10</b>	12	Overig niet-werkend	15	16	16
<b>Huishoudtype</b>				<b>Woning</b>			
Alleenstaand	<b>28</b>	27	27	Huurwoning	<b>50</b>	<b>40</b>	41
Alleenstaande ouder	6	5	5	Koopwoning	<b>50</b>	<b>61</b>	59
Paar	38	36	37				
Paar met kinderen	22	29	28	<b>Opleidingsniveau</b>			
				Laag	<b>38</b>	<b>21</b>	<b>25</b>
				Midden	33	38	37
				Hoog	<b>29</b>	<b>41</b>	<b>38</b>

\* Het gaat hier om het netto inkomen van de ondervraagde en zijn/haar eventuele partner.

Tabel 18: Samenhang tussen of je vroeger een bijbaan had en achtergrond kenmerken (n=1.444)

	Niet %	Wel %	Totaal %		Niet %	Wel %	Totaal %
<b>Geslacht</b>				<b>Inkomensniveau*</b>			
Man	47	51	49	Minder dan € 1.750	43	32	37
Vrouw	53	49	51	€ 1.751 - € 2.750	32	29	30
				Meer dan € 2.750	25	39	33
<b>Leeftijd</b>				<b>Dagactiviteit</b>			
18 t/m 34 jaar	14	29	22	Werkend in loondienst	41	56	49
35 t/m 44 jaar	17	24	21	Werkend als zzp-er	5	7	6
45 t/m 54 jaar	26	20	22	Uitkeringsgerechtigd (bijstand/arbeidsongeschikt/ werkloos)	19	15	17
55 t/m 64 jaar	24	21	22	Gepensioneerd	17	8	12
65-plussers	18	7	13	Overig niet-werkend	17	14	16
<b>Huishoudtype</b>				<b>Woning</b>			
Alleenstaand	31	24	27	Huurwoning	45	37	41
Alleenstaande ouder	5	5	5	Koopwoning	55	63	59
Paar	37	37	37				
Paar met kinderen	25	30	28	<b>Opleidingsniveau</b>			
				Laag	33	18	25
				Midden	36	38	37
				Hoog	32	45	38

\* Het gaat hier om het netto inkomen van de ondervraagde en zijn/haar eventuele partner.

Tabel 19: Samenhang tussen in hoeverre ouders met geld konden omgaan en achtergrond kenmerken (n=1.444)

	Niet %	Wel %	Totaal %		Niet %	Wel %	Totaal %
<b>Geslacht</b>				<b>Inkomensniveau*</b>			
Man	52	48	49	Minder dan € 1.750	45	<b>35</b>	37
Vrouw	48	52	51	€ 1.751 - € 2.750	27	31	30
				Meer dan € 2.750	28	34	33
<b>Leeftijd</b>				<b>Dagactiviteit</b>			
18 t/m 34 jaar	<b>37</b>	<b>20</b>	<b>23</b>	Werkend in loondienst	53	49	49
35 t/m 44 jaar	20	21	21	Werkend als zzp-er	7	6	6
45 t/m 54 jaar	24	22	22	Uitkeringsgerechtigd (bijstand/arbeidsongeschikt/ werkloos)	20	<b>16</b>	17
55 t/m 64 jaar	<b>13</b>	<b>24</b>	<b>22</b>	Gepensioneerd	<b>4</b>	<b>14</b>	12
65-plussers	6	14	12	Overig niet-werkend	16	16	16
<b>Huishoudtype</b>				<b>Woning</b>			
Alleenstaand	30	27	27	Huurwoning	50	<b>40</b>	41
Alleenstaande ouder	3	5	5	Koopwoning	51	<b>61</b>	59
Paar	32	<b>38</b>	37				
Paar met kinderen	30	27	28	<b>Opleidingsniveau</b>			
				Laag	28	<b>23</b>	25
				Midden	34	36	37
				Hoog	38	<b>41</b>	38

\* Het gaat hier om het netto inkomen van de ondervraagde en zijn/haar eventuele partner.

Tabel 20: Samenhang tussen of je in rijkdom bent opgegroeid en achtergrond kenmerken (n=1.444)

	Niet %	Wel %	Totaal %		Niet %	Wel %	Totaal %
<b>Geslacht</b>				<b>Inkomensniveau*</b>			
Man	46	54	49	Minder dan € 1.750	42	29	37
Vrouw	54	44	51	€ 1.751 - € 2.750	31	27	30
				Meer dan € 2.750	27	44	33
<b>Leeftijd</b>				<b>Dagactiviteit</b>			
18 t/m 34 jaar	15	43	23	Werkend in loondienst	45	57	50
35 t/m 44 jaar	21	21	21	Werkend als zzp-er	5	7	6
45 t/m 54 jaar	23	18	22	Uitkeringsgerechtigd (bijstand/arbeidsongeschikt/ werkloos)	19	14	17
55 t/m 64 jaar	25	11	22	Gepensioneerd	14	6	12
65-plussers	15	7	12	Overig niet-werkend	17	17	16
<b>Huishoudtype</b>				<b>Woning</b>			
Alleenstaand	29	26	27	Huurwoning	46	40	41
Alleenstaande ouder	6	4	5	Koopwoning	54	61	59
Paar	37	36	37				
Paar met kinderen	26	29	28	<b>Opleidingsniveau</b>			
				Laag	32	12	25
				Midden	37	30	37
				Hoog	31	56	38

\* Het gaat hier om het netto inkomen van de ondervraagde en zijn/haar eventuele partner.

## Bijlage 4 - Financiële zelfredzaamheid

Volgens de definitie van het Nibud is iemand financieel zelfredzaam als: *'hij weloverwogen keuzes maakt, zodanig dat zijn financiën in balans zijn op zowel korte als op lange termijn'*. Dat geldt niet alleen voor het moment waarop iemand zelf al zijn geldzaken kan regelen, maar ook dat iemand weet wanneer hij hulp zou moeten invoeren.

Het Nibud heeft vijf competenties voor financiële zelfredzaamheid opgesteld. Deze competenties beschrijven de kennis en vaardigheden waarover een consument zou moeten beschikken om zo de inkomsten en uitgaven op de korte en lange termijn in balans te kunnen houden. In het kader zijn de competenties beknopt beschreven. Bij elke competentie horen diverse vaardigheden, zie Nibud (2012).

### **1. In kaart brengen**

De consument beschikt over een overzicht dat inzicht geeft in de mogelijkheden om zijn financiën in balans te houden.

### **2. Verantwoord besteden**

De consument besteedt zijn inkomsten zodanig dat zijn huishoudfinanciën op de korte termijn in balans zijn.

### **3. Vooruit kijken**

De consument realiseert zich dat wensen en gebeurtenissen op de middellange en de lange termijn financiële gevolgen hebben en stemt zijn huidige bestedingen hierop af.

### **4. Bewust financiële producten kiezen**

De consument kiest financiële producten op basis van budgettaire overwegingen en passend bij zijn persoon en persoonlijke huishoudsituatie.

### **5. Over voldoende kennis beschikken**

De consument beschikt over alle relevante kennis om zijn huishoudfinanciën op de korte, middellange en de lange termijn in balans te brengen en te houden.